

Detty VERREYDT, *Meester Ernestine*. Nijgh en Van Ditmar/Dedalus, Amsterdam-Antwerpen, 1994 (159 blz.);
Gaby WARRIS, *Het bloedbad van Abbeville, 20 mei 1940*. Hadewych, Antwerpen-Baarn, 1994 (93 blz.);
Karel VAN ISACKER, *Irma Laplasse. Haar gevangenisdagboek. De kritiek op haar strafdossier*. Uitg. Pelckmans, Kapellen, 1994 (3e druk, 143 blz.)

Een drietal boeken met nogal wat overeenkomsten. Alle drie hebben een oorlogssituatie als achtergrond en alle drie zijn ze door een vrouw geschreven. In de laatste twee boeken schrijven vrouwen over zelf meegemaakte gebeurtenissen en in het eerste boek wordt een terugblik gegeven op de geschiedenis van de Eerste Wereldoorlog.

Op zich is deze participatie van vrouwen een verheugende zaak. Zonder te willen stellen dat elke historische situatie pas volledig bestudeerd kan zijn — voorzover dat ooit mogelijk is — als ook vrouwen of de discipline der vrouwengeschiedenis haar oordeel geveld hebben, is het wel een vaststaand feit dat de rol van vrouwen, ook in de geschiedenis van Vlaanderen en de Vlaamse Beweging onderbelicht is. We weten inmiddels wel een en ander over de levensomstandigheden van Vlaamse mannen en vrouwen, ook als het groepen betreft die weinig documenten e.d. hebben nagelaten, maar van hun gedachtenleven en met name van dat van vrouwen weten we nog weinig. Alleen daarom zijn de geschriften van Gaby Warris en Irma Laplasse van belang.

Gaby Warris beschrijft haar directe betrokkenheid bij de zinloze fusillade te Abbeville, waar op 20 mei 1940 eenentwintig door de Belgische regering geïnterneerden door uitzinnige Franse militairen vermoord werden. Onder hen bevond zich Joris Van Severen. Maar hier gaat het in het bijzonder om drie vrouwen, drie generaties, moeder, dochter en kleindochter, die in Brugge gearresteerd werden, omdat de echtgenoot van de dochter in Nederland was. Voorzover te reconstrueren, bestond zijn onvaderlandslievendheid en zijn gevaar voor de Belgische samenleving uit zijn protestantisme en zijn sympathie voor het Vlaams-nationalisme (hij was geen lid van enige politieke partij). De belevenissen tot aan Abbeville, het verblijf in de muziektent, de slachting die er

plaatsvond en de verlossing worden indringend en tegelijk beheerst weergegeven. Het boek vervolgt met de zwerftocht van de twee overgebleven vrouwen door Frankrijk. De oudste is te Abbeville vermoord. Het meest bizarre is wel dat een mea culpa van de zijde van de Belgische overheid voor de zeer onzorgvuldige wijze (er waren meer onschuldige slachtoffers) waarop politiek onbetrouwbaar geachte elementen geïnterneerd werden, nooit gemaakt is.

In Van Isackers boek over Irma Laplasse, een herdruk, aangevuld met enkele brieven van Duitse getuigen en een voor-en nawoord van Van Isacker maakt de lezer kennis met de excessen van de repressie na 1944. De Laplasses waren Vlaams-nationalisten, maar door de verwarrende omstandigheden bij de bevrijding in West Vlaanderen kreeg Irma Laplasse met haar dochter te maken met een beschuldiging van verraad en verklikking. Zij zou weerstanders aan de Duitsers verraden hebben om haar door weerstanders gevangengenomen zoon te redden. Van Isacker heeft al eerder aangetoond, dat de beschuldigingen geen steek hielden en dat de procesgang bedenkelijke onregelmatigheden bevatte. Het nieuwe is de vermelding dat een van de getuigen à charge, afkomstig uit de Oostduinkerke weerstand, bekend heeft meened te hebben gepleegd. Uit de Duitse correspondentie blijkt dat de ontmoeting van Irma en haar dochter met een Duitse soldaat geen enkele invloed gehad kan hebben op de besluitvorming van de Duitse commandant van de kustbatterij om enkele door de weerstanders gevangengenomen Duitse soldaten te gaan bevrijden. Terecht is ook het dagboek, dat Irma Laplasse tijdens haar gevangenschap bijhield, opnieuw uitgegeven. Hierin komt zij als een oprecht gelovige vrouw en liefhebbende echtgenote en moeder naar voren. Het dagboek geeft ook een indringend beeld van het leven in de gevangenen en laat iets van de solidariteit onder de opgesloten 'zwarten' zien. Er zijn wel overeenkomsten te ontdekken met Lambert Swerts' *Dagboek van een zwaren tijd. Repressiejaren '44/50*, waarin ook samenhangigheid en geloofskracht zo opvallend aanwezig zijn. Thema's die ook in de onlangs gepubliceerde herinneringen van Swerts' dochter (Emmy Swerts, *Mijn tienerjaren in oorlog en repressie*) zijn terug te vinden. Detty Verreydt's *Meester Ernestine* is noch dagboek noch herinneringsliteratuur. Het is een roman, spelend in de Eerste Wereldoorlog in een dorpje vlak ten Noord-Oosten van Antwerpen.

De jonge vrouw van het schoolhoofd blijft met haar gezin en familie achter, als haar man als brancardier in dienst moet en achter het IJzerfront terecht komt. In het geheim schrijft zij hem. De brieven worden ondanks de 'draad' naar Nederland gesmokkeld en langs dezelfde weg ontvangt zij antwoord. Om opsporing te bemoeilijken, schrijft zij haar man aan met 'Ernestine'. Los van de, ook stilistisch, uitstekend beschreven perikelen van het leven in een bezet land, geeft deze roman, gebaseerd op historische documenten, de lezer ook een belangwekkende beschrijving van een emancipatieproces. De vrouw van de bovenmeester was aan het begin van de oorlog een jonge liefhebbende echtgenote en moeder. Zij was vanuit het pensioonaat vrijwel direct in het huwelijk getre-

den en had buiten de beslommeringen van het gezin nauwelijks een eigen visie, laat staan een eigen arbeidsterrein kunnen ontwikkelen. Tijdens de oorlog krijgt zij die mogelijkheden wel in de vorm van werk dat zij van haar man overneemt, zoals de Vincentiusvereniging en werk bij een kinderconsultatiebureau. Wanneer de echtgenoot thuiskomt, zijn er echter moeilijkheden te overwinnen. Elk heeft een eigen oorlog meegemaakt en de vrouw des huizes wil ook niet zonder meer haar activiteiten weer aan haar echtgenoot overdragen. Geen van de drie boeken is typisch een boek over de Vlaamse Beweging. De Vlaamse strijd komt er maar zijdelings in aan de orde. Het zijn echter wel boeken over en van vrouwen die midden in de Belgische en Vlaamse geschiedenis hebben gestaan en die op cruciale momenten hebben meebeleefd. Na lezing van de genoemde boeken kan men slechts hopen dat meer van deze egodocumenten van de hand van vrouwen ontdekt en gepubliceerd mogen worden. Het zal onze kennis van de Vlaamse geschiedenis in hoge mate verrijken.

Pieter VAN HEES